

Suomen Vapaudenpatsas 85 vuotta

– patsaan symboliikka edelleen ajankohtainen

Kuvanveistäjä, professori Yrjö Liipolan veistämä Suomen Vapaudenpatsas paljastettiin Vaasan torilla sunnuntaina 9.7.1938 juh-lavin menoin. Paljastustilaisuuden kunniavieraina olivat mm. tasavallan presidentti Kyösti Kallio, marsalkka C.G. Mannerheim sekä itsenäisyys-senaatin (”Vaasan senaatin”) elossa olevat jäsenet. Paljastustilaisuutta seuranneen yleisömäärän kerrotaan nousseen 10000 henkeen. Paljastus-tilaisuudesta otettu kuva kertoo, että arvio on uskottava.

Patsaskokonaisuus koostuu 8 metriä korkeasta graniittijalustasta ja jalustan laelle sijoitetuista kahdesta mieshahmosta: seisovasta, kivääriä kädessään pitelevästä ja lakkiaan heiluttavasta sotilaasta sekä hänen takanaan istuvasta haavoittuneesta ja rintaansa pitelevästä aseveljestä. Tämän pronssiin valetun patsaosan korkeus on 6 metriä. Jalustan sivus-

☉ Suomi on saanut muistomerkin vapaudelleen ja itsenäisyydelleen. – Kuva Pohjanmaan museo.

toilla on piirtokirjoitusta ja runsaasti tummanharmaasta graniitista matta-hiottuja kohokuvia.

Patsaan paljastamisen 85-vuotismuistojuhallisuus

Vapaudenpatsaan paljastuksen 85-vuotismuistopäivää vietettiin sunnuntaina 9.7.2023 patsaan äärellä järjestetyssä juhlatilaisuudessa. Patsaalle laskettiin Puolustusvoimien, Vaasan kaupungin, sotiemme veteraanien ja maanpuolustusjärjestöjen yhteinen seppeli. Seppelinauhassa todettiin patsaan jalustan fasadin piirtokirjoituksen mukaisesti tekstiä paljastuksen jälkeiset tapahtumat huomioon ottaen hieman muuntaen ”Isänmaansa vapauttajille ja saavutetun vapauden puolustajille”. Seppelienlaskua juhlistivat reserviläisistä koostuneet kaksi kunniavartiomiestä ja kolmihenkinen lippuvartio sekä ve-

☉ Seppelpartio suorittamassa seppelienlaskutehtävänsä evl Pasi Heinuan johdolla. – Kuva IV.

teraani- ja maanpuolustusjärjestöjen asettama lippulinna.

Sepeleenlaskun jälkeen Pohjanmaan maakuntajohtaja Mats Brandt piti juhlapuheen 85 vuotta Vaasan torinäkymää hallinneelle muistomerkillle. Brandt käsitteli puheessaan kenraali Mannerheimin aloitteeseen perustuvan patsashankkeen toteutusta sekä patsaan suurta valtakunnallista merkitystä itsenäistyneen Suomen vapauden symbolina. Patsaan edustamat arvot ja symbolit ovat juuri tällä hetkellä äärimmäisen ajankohtaiset. Ukrainan kansa osoittaa vastaavaa isänmaanrakkautta ja itsemääräämisoikeuden kaipuuta kuin suomalaiset patsaan paljastamisen aikaisina vuosikymmeninä. Heillä on myös vastaavaa tahtoa ja kykyä taistella näiden arvojen mukaisten päämäärien hyväksi.

Kuvataiteiden opettajana toiminut ja "Vaasa ennen ja nyt" -blogiinsa kattavan ja yksityiskohtaisen esittelyn Vaasan patsaista ja muistomerkeistä koonnut Aimo Nyberg on syvällisesti perehtynyt myös Vapaudenpatsaan sekä sen sotilashahmojen ja jalustan korkokuvien sisältämään symboliikkaan. Juhlatilaisuuden lopuksi Nyberg piti 20 minuutin pituisen esitelmän patsaan sisältämästä symboliikasta. Tarkastelen seuraavassa tätä symboliikkaa pääosin Nybergin esitykseen ja aiempiin blogikirjoituksiin tukeutuen.

Suomen Vapaudenpatsaan puhutteleva ja ajan hammasta kestävä symboliikka

Suomen Vapaudenpatsaan sijainti Vaasan torilla on torin pohjoislaudalla niin, että patsaan fasadi osoittaa torille, siis etelään päin, kohti valoa ja toivoa.

Jalustan eteläinen fasadi

Jalustan torille suuntautuvassa fasadissa on kolme symbolikokonaisuutta: Vapaudenristi, patsasta luonnehtiva inskriptio (piirtokirjoitus vuosilukuineen) ja lohikäärmeen jalkoihinsa polkenut Suomen leijona. Vapaudenristi on symboleista ylimpänä. Se on perusmuodoltaan yrjönristi, jonka päällä on lyhytsakarainen hakaristi. Ristien keskiössä on heraldinen ruusu. Arvomerkin suunnitteli jo keväällä 1918 Mannerheimin adjutantti Akseli Gallen-Kallela. Gallen-Kallelan vapaudenristissä käyttämät symbolit, yrjönristi, hakaristi ja ruusu ovat ikaikaisia vahvoja symboleja, kaikki positiiviksi koettuja, voimauttavia ja yhteisöjä vahvistavia kuvioita.

Kaksikielinen inskriptio kertoo, mitä on tapahtunut ja milloin. Tekstissä "Isänmaansa vapauttajille – Ät fäderneslandets befriare, 1918" herättää huomiota, että suomenkielisessä tekstissä isänmaa on varustettu omistusliitteellä, ehkä näin on haluttu korostaa vapautuksen kansakunnalle tuomaa omaa itsenäistä toimintamahdollisuutta. Kirjoitusmuodon erikoisuus näkyy mm. siinä, että monet patsaan etsittelytekstit ovat virheellisessä muodossa ilman omistusliitettä.

Fasadin reliefin voimahahmo on leijona, joka symbolisoi valtaa ja voittoa ja joka antaa voimaa kaikille sitä tukeville, sen takana olevalle kansalle, taistelijoille, tänä päivänä jo urheilujoukkueillekin. Suomeen leijona tuli Ruotsista kuningas Juhana III:n aikana 1581 ja yksi vanhimmista Suomen leijonavaakunoista sijaitsee Uppsalassa Juhanan III:n isän Kustaa Vaasan vuonna 1591 valmistuneessa hautamonumentissa. Leijonavaakuna on edelleen Suomen virallinen

 Aimo Nyberg kertomassa Suomen Vapaudenpatsaan sisältämästä symboliikasta. - Kuva IV.

 Patsaan jalustan torille suuntautuvaa fasadia. - Kuva IV.

vaakuna, se esiintyy myös virallisissa valtiolipuissa.

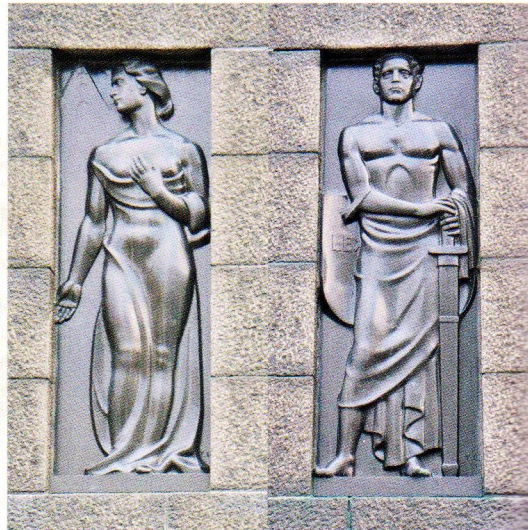
Reliefin lohikäärme taas edustaa vastavoimaa, jonka voittaja alistaa ja pitää kontrollissaan. Se on vertauskuva kaikille kielteisiksi koetuille asioille. Patsaan pystytyksen aikoihin näitä kielteisiä asioita olivat ainakin aieman vieraan hallitsijavallan Venäjän sortotoimet ja oman kansakunnan vallankumoukselliset. Lohikäärme on samaa perua kuin esimerkiksi partiolaisten tuntema Pyhä Yrjö, joka legendan mukaan voitti lohikäärmeen. Leijona ja lohikäärme-kokonaisuuden on veistänyt maamme ehkä huomattavin eläinveistosten tekijä Jussi Mäntynen.

Läntinen sivusta

Jalustan läntiselle sivustalle on sijoitettu Laki- ja Uskonto-allegoriat.

Laki-allegoriaa edustaa nuori mies attribuutteinan miekka ja kilpi. Ylävartaloltaan alastomalla sotilas-

 Läntisen sivustan Laki- ja Uskonto-allegoriat. - Kuva AN.

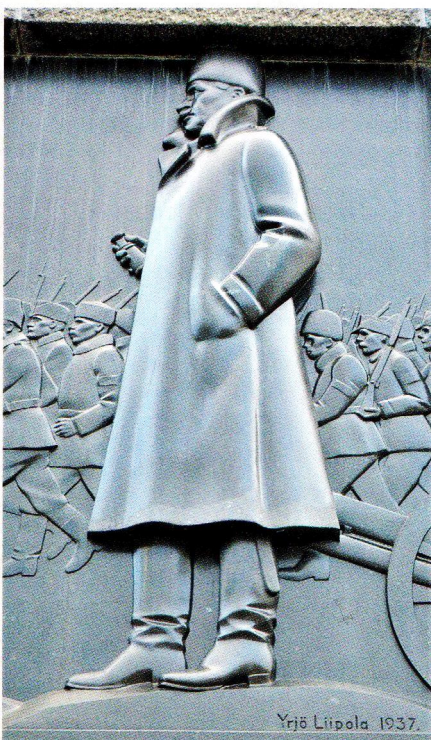
nuorukaisella on laskostettu vaate alavartalonsa verhona. Sotilas nojaa maahan tukeutuvaan miekkaan ja toisen käsivarren vaakunakilvessä on teksti LEX. Miekka on symboli kyvyille ylläpitää järjestystä ja lakien noudattamista. Kilpi on puolustamassa lakitekstejä ja niihin kirjattuja oikeuksia ja velvollisuuksia.

Uskonto-allegoriassa nuori nainen seisoo katse kääntyneenä kohti reliefin yläreunassa kuvattua kirkkoa ja kirkon seinään hakattua ristiä, vasen käsi on sydämen päällä. Koti, uskonto ja isänmaa ovat ne suomalaisten perusarvot, joista nämä reliefit muistuttavat.

Nämä kaksi reliefiä, Laki ja Uskonto ovat tietoisesti rinnakkain ja niiden ilmansuunta on kohti länttä. Sieltä on Suomeen tullut niin luterilainen kristinusko kuin Ruotsin laki, jotka molemmat säilyivät yli koko Venäjän hallintokauden. Paikallisesti reliefien suunta heijastaa myös sitä, että siellä lähietäisyydellä sijaitsevat sekä Vaasan kirkko että Hovioikeus, molemmat heti uuden Vaasan perustamisen jälkeen 1860-luvulla rakennettuina.

Pohjoinen sivusta

Patsaan pohjoinen takasivusta on saanut esitettäväkseen komean Mannerheim-reliefin, jonka korkeus on 230 cm ja leveys 160 cm. Ylipäällikkö on kuvattu reliefissä sivulta, talvi-

Yrjö Liipola 1937.

ssa sotilasasussa mantteli päällä, kiikari oikeassa kädessä ja vasen käsi taskussa. Ylipäällikön takana näkyy valkoisen armeijan joukkoja tykistö tukena.

Mannerheimiä esittävän reliefin sijoittaminen patsasjalustan takasivustalle voi tuntua paikkana vaatimattomalta. Sijoitus on kuitenkin tarkkaan harkittu, sillä torin pohjoispuolitse kulkee yksi Vaasan pääkauduista, rautatieasemalta Hovioikeuteen johtava Hovioikeudenpuistikko. Mannerheim on näin voinut vertauskuvallisesti olla vastaanottamassa tätä puistikkoa pitkin myöhemmin marssineet lukuisat paraatijoukot.

Reliefin symboliikka on ilmeinen. Suomi ja suomalaiset ovat aina valmiita puolustamaan itsenäisyyttään ja vapauttaan. Etualalla seisoo joukkojaan johtava ylipäällikkö Mannerheim rauhallisena ja armeijansa etenemiseen luottaen. Patsaan paljastusta seuranneet seitsemän vuotta osoittivat tämän todeksi. Tasavallassamme tehdyt tuoreet ratkaisut osoittavat, että tämä pätee myös nyky-Suomeen.

Itäinen sivusta

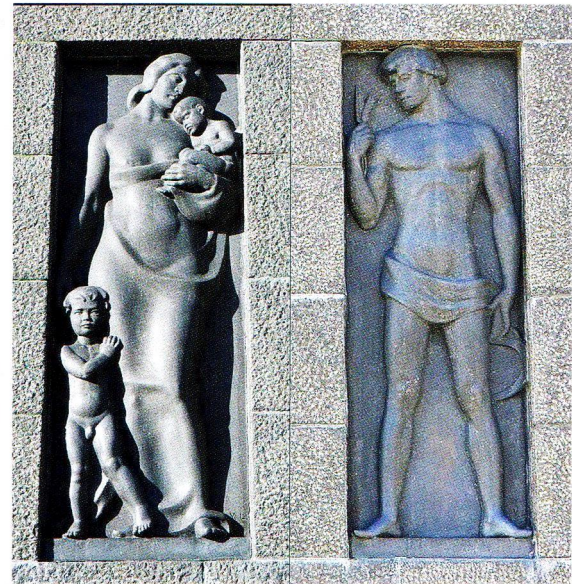
Patsaan jalustan itäisellä sivustalla ovat saaneet sijansa Työ- ja Tulevaisuus-allegoriat.

Työ-allegoriassa on kuvattuna nuori mies sirppi ja viljantähkä kässissään, yllään lantion peittävä vaate. Hahmo edustaa sadan vuoden takaisen Suomen maatalousvaltaista yhteiskuntaa. Yhteiskunta on muuttunut, mutta työ on säilynyt yhteiskunnan hyvinvoinnin keskeisenä elementtinä.

Tulevaisuus-allegoria edustaa perinteistä madonna-aihetta: äidillä on turvallinen olemus ja katse, hänellä on sylissään pieni uinuva lapsi ja helmoissaan vähän vanhempi poika. Erityisesti lapset tuovat reliefissä esiin tulevaisuusnäkökulman.

Nainen ja mies ovat rinnakkain myös patsaan jalustan vastakkaisella puolella. Nämä kaksi kuvaparia on toteutettu samalla tavalla ihanteellisen klassisen tyylin mukaisesti. Vastakkaisilla sivustoilla sijaitsevat reliefiparit muodostavat yhdessä kokonai-

Hovioikeudenpuoleisen sivustan Mannerheim-reliefi, Mannerheimin katse suuntautuu itään. – Kuva IV.

Itäisen sivustan Työ- ja Tulevaisuus-allegoriat. – Kuva AN.

suuden, missä korostuu perheiden merkitys koko kansan selviytymisessä itsenäisenä ja omiin voimiinsa luottavana kansakuntana. Perhekäsitys on aikakauden hengen mukaisesti perinteisen idyllinen: isä hoitaa kodin ulkopuoliset asiat ja äiti toimii kotihengettärenä. Sota-aikana tämä merkitti isälle perusarvojen – kodin, uskonnon ja isänmaan – puolustamista aseina ja äidille kotirintaman töitä ja jälkikasvusta huolehtimista. Naiset osallistuivat kuitenkin merkittävällä panoksella myös rintamapalvelukseen – ilman asetta.

Pääaihe: patsaskokonaisuuden pronssinen veistos

Suomen Vapaudenpatsaan varsinainen pääaihe, pronssinen veistos, on kahden ihmisfiguurin muodostama ryhmä. Ryhmä koostuu kahdesta talonpoikaissoturista, suojeluskuntalaisista. Heistä etummainen seisoo jyrkästi hajareisin, heiluttaa lakkiaan ja ”huutaa” voiton huumassa, toisessa kädessään hänellä on alas laskettu kivääri. Sotilaiden suojeluskuntatausta käy ilmi heidän vaate-tyksestaan, sarkapuvusta, lapikkaista ja lakkiin kiinnitetystä havunoksesta.

Taaimmainen sotilas on edellisen haavoittuneena istumaan vaipunut aseveli, jolla on maasta tukea ottavassa oikeassa kädessään yhä miekka ja joka vasemmalla kädellään pitelee rintaansa. Kasvoillaan haavoittuneella sotilaalla on itsensä uhriksi antaneen autuas ilme.

Veistos kuvaa hyvin sodan ole-
musta, menestyksen synnyttämää
huumaa mutta myös uhriksi joutu-
mista. Taistelun päätyttyäkin sotilaat
ovat edelleen varautuneita, aseet on
laskettu, mutta ne ovat käsillä ja tar-
vittaessa käyttövalmiudessa.

Yksityiskohta: havukokardilakki

Patsaan etummainen sotilas on pal-
jastanut päänsä ja nostanut lakkinsa
kohti taivasta. Lakkiin on näkyväksi
merkiksi kiinnitetty kuusenhavu.
Merkkinä kuusenhavu tarkoittaa,
ettei alueella ole vihollisia, alue on
vapaa, isänmaamme on omassa hal-
linnassamme!

Kuusenhavutunnus otettiin käyt-
töön Vapaussodan aikana. Tam-
pereen valtauksen edellä Suomen
valkoisen armeijan taisteluun osal-
listuville joukoille annettiin käsky
kiinnittää päähineeseensä kuusen-
havu. Tunnuksella haluttiin hel-
pottaa oman puolen taistelijoiden
erottumista vihollisesta vaikeassa ja
sekavassa kaupunkitaistelussa. Oh-
jeen mukaan havunoksa piti laittaa
lakin lisäksi myös taskuun. Tarkas-
tustilanteissa tämä havu todisti, että
omia ollaan, vaikka lakin havu olisi
taistelun tiimellyksessä pudonnut.

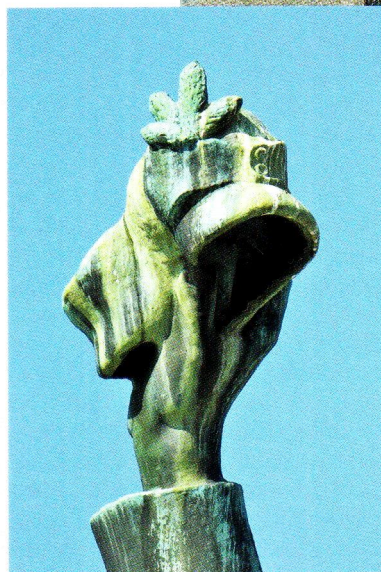
Kuusenhavu jäi myöhemmin py-
syvään käyttöön. Hallituksen val-
koisten joukkojen voitonparaatissa
Helsingissä 16.5.1918 joukkojen oli
käskeytyä käyttää havutunnusta. Ha-
vukuvio on edelleenkin käytössä
Puolustusvoimissa, mm. upseerien
kauluslaatan reunakuvioinneissa.

Koko Suomen ja koko kansan Vapaudenpatsas

Lähtökohtana patsashankkeelle oli
tavoite luoda muistomerkki Vapa-
ussodassa laillisen hallituksen jou-
koissa menestyksekkäästi taistelleille
sotilaille ja uhriksi joutuneille. Hank-
keen toteutuminen vasta 20 vuotta
taistelujen päättymisen jälkeen mer-
kitsi patsaan paljastuksen voineen
tapahtua jo osittain tasaantuneiden
mielialojen vallitessa. Esimerkiksi
tasavallan presidentti Kyösti Kallion
puhe paljastustilaisuudessa oli sovit-
televa ja kansakunnan yhtenäisyyden
tarvetta korostava. Vajaan kahden

☉ Kahta suoje-
luskuntalaisso-
tilasta esittävä
pronssipatsas.
- Kuva AN.

☉ Vapaussodassa käyttöön otettu
suojeluskuntalaisten kuusenhavutun-
nus. - Kuva AN.

vuoden päästä alkaneessa Talviso-
dassa tätä yhtenäisyyttä tarvittiin ja
se myös saavutettiin.

Vuosien 1939–1945 sotien veteraa-
neille Suomen Vapaudenpatsas on
aina ollut heidän kunnioittamansa ja

rakastamansa vapauden ja isänmaal-
lisuuden symboli. Yleinen mielipide
onkin alkanut mieltää patsaan myös
näiden myöhempien kunniakansal-
laistemme muistomerkiksi. Suomen
Vapaudenpatsaalle 9.7.2023 lasketun
seppeleen nauhojen teksti "Isän-
maansa vapauttajille ja saavutetun
vapauden puolustajille" kertoo osal-
taan tästä tulkinnan laajennuksesta.

ILKKA VIRTANEN

- ☛ Kirjoituksen symboliikkaa käsittelevä osa
tukeutuu vapaamuotoisesti Aimo Nybergin
blogissaan "Vaasa ennen ja nyt" Suomen
Vapaudenpatsaan symboliikkaa käsittele-
vään kirjoitussarjaan sekä samassa blogissa
julkistettuun Nybergin juhlatilaisuuden
esitelmään.
- ☛ <http://vaasaennenjanyt.blogspot.com/2020/12/suomen-vapaudenpatsas-symbolit.html>
- ☛ <http://vaasaennenjanyt.blogspot.com/2023/07/kierroksella-vapaudenpatsaan-ympari.html>